

CZY IMIGRANCI ZAGRAŻAJĄ STABILNOŚCI SYSTEMÓW EMERYTALNYCH?

- DOŚWIADCZENIA GLOBALNE A PRZYPADEK POLSKI*

Igor Jakubiak

nr ORCID: 0000-0002-9051-8924

Uniwersytet Warszawski

Paweł Kaczmarczyk

nr ORCID: 0000-0002-7415-0701

Uniwersytet Warszawski

WPROWADZENIE

Udział imigrantów w światowej populacji nie uległ większym zmianom w ostatnich dziesięcioleciach. Mimo to ich bezwzględna liczba wzrasta, a globalne wzorce migracji znacznie różnią się od przepływów z poprzedniego wieku – coraz większa część migrantów

kieruje się do krajów o najlepiej rozwiniętych gospodarkach, głównie w Europie i w Ameryce Północnej (UNDP 2009; OECD 2018). Temat międzynarodowych przepływów ludności jest bez wątpienia jednym z najgoręcej debatowanych w przestrzeni publicznej, ale nawet uwzględniając koncentrację rozważań naukowych i publicystycznych na kwestii uchodźstwa i azylu (co jest zrozumiałe, biorąc pod uwagę wydarzenia ostatnich lat), jedna kwestia wybija się na plan pierwszy. Chodzi o relacje między sferą mobilności a funkcjonowaniem (i przyszłością) systemów zabezpieczenia społecznego.

Nie jest to temat nowy, ale jego waga istotnie wzrosła z co najmniej dwóch względów – decyduje o tym skala migracji w koń-

* Artykuł powstał dzięki wsparciu grantu Narodowego Centrum Nauki *Europejskie systemy zabezpieczenia społecznego w czasach mobilności*, numer 2014/14/Z/HS4/00006, realizowanego przez Ośrodek Badań nad Migracjami, Uniwersytet Warszawski.

cu XX i na początku XIX wieku oraz zmiany demograficzne w społeczeństwach krajów najwyżej rozwiniętych ekonomicznie, które wymuszają zmiany funkcjonowania dotychczasowych modeli systemów zabezpieczenia społecznego (a znaczenie tych czynników dodatkowo wzrosło w czasie globalnego kryzysu finansowego i gospodarczego; OECD 2013). W odniesieniu do tej pierwszej kwestii imigranci są często przedstawiani i postrzegani jako zagrożenie nie tylko dla stabilności rynku pracy czy jednoci kulturowej, ale także sfery budżetowej. Mówi się o imigracji jako o obciążeniu dla budżetów krajów docelowych oraz czynniku pogarszającym jakość usług publicznych, z których korzystają ich obywatele. Koszty finansowe migracji były jednym z powodów, dla których niektóre rządy (np. Wielka Brytania, Australia) ograniczyły napływ ludności do swoich krajów.

W tym kontekście cele artykułu są dwojakie. Po pierwsze, chcemy zastanowić się, jakie wnioski wynikają z dotychczasowych teoretycznych i empirycznych badań poświęconych relacjom między różnymi formami migracji a sferą zabezpieczenia społecznego. Po drugie, spróbujemy wykazać, że analizy wpływu imigrantów na funkcjonowanie systemów zabezpieczenia społecznego winny odwoływać się do specyfiki samej migracji i wykraczać poza typowe w tej mierze rozróżnienie między pracownikami nisko- i wysoko wykwalifikowanymi. Typ migracji (sezonowe/czasowe/osiedleńcze) i wzorce funkcjonowania w krajach docelowych (różne wymiary integracji, legalność/nielegalność) wielokrotnie determinują „pozycję fiskalną” imigrantów. Jako egzemplifikację tych rozważań wykorzystamy przypadek najnowszych imigracji do Polski, w szczególności z Ukrainy. Pokażemy, że za sprawą czynników zlokalizowanych tak po stronie kraju przyjmującego (ograniczona skala dostępnych świadczeń i dóbr/usług publicznych), jak i samych migrantów (wzorce i strategii migracyjne) obecny wkład imigrantów z Ukrainy do polskiego systemu zabezpieczenia społecznego jest wysoce pozytywny, ale sytuacja ta może się zmienić wraz z możliwymi zmianami modelu migracyjnego.

W artykule przedstawiony zostanie teoretyczny i empiryczny kontekst analiz relacji między sferą migracji i świadczeń społecznych oraz analizy empiryczne skupione na realnych i potencjalnych skutkach fiskalnych obecności imigrantów z Ukrainy w Polsce. Rozważania kończy podsumowanie.

KONTEKST TEORETYCZNY I EMPIRYCZNY

Nannestad (2007) zaproponował typologię podejść do badania zależności migracji i systemów zabezpieczenia społecznego, w którym wyróżnił następujące obszary:

1) świadczenia jako czynnik przyciągający (w tym: hipoteza *welfare magnet*),

2) wpływ systemu zabezpieczenia na zachowania migrantów w kraju docelowym (jako czynnik warunkujący skłonność do integracji),

3) wpływ imigracji na system zabezpieczenia społecznego, obecny w kraju docelowym (efekty fiskalne migracji),

4) wpływ imigracji na przyszłość tego systemu (*political economics of migration*).

W pierwszym przypadku istnieje zgodność, że systemy redystrybucyjne mogą pośrednio lub bezpośrednio wzmocnić mechanizmy selekcji negatywnej w procesach migracyjnych. Z modeli teoretycznych wynika, że szczodre systemy mogą stanowić dla potencjalnych odbiorców świadczeń bodziec do przeprowadzki, a dla osób, które z nich nie korzystają – czynnik odpychający, za sprawą m.in. wysokich podatków niezbędnych do ich finansowania (Wildasin 1994; Borjas 1999; Hassler i in. 2002; Brücker i in. 2002; Cohen i in. 2009; Razin i in. 2011).

Drugie zagadnienie dotyczy pokusy nadużycia obecnej w każdym systemie redystrybucyjnym, kładąc nacisk na perspektywę imigranta. Ze względu na wiele czynników integracja imigrantów w społeczeństwie kraju docelowego jest zjawiskiem pożądanym. Głównym czynnikiem zachęcającym imigrantów do włożenia wysiłku w dostosowanie się do nowych reguł otoczenia jest potencjal-

na absorpcja na rynku pracy. Z tego powodu szczodre systemy zabezpieczenia mogą ograniczać zachęty prozatrudnieniowe związane z wynagrodzeniem i prowadzić do segregacji (Okun 1975; Putnam 2000).

Duża część literatury poświęconej migracjom i świadczeniom socjalnym dotyczy wpływu imigracji na gospodarkę krajów docelowych oraz dobrostan ich mieszkańców. W przypadku modeli oceniających społeczne koszty migracji niezbędne jest przyjęcie wielu założeń dotyczących skali i struktury migracji oraz zachowania migrantów w kolejnych pokoleniach. Analiza dostępnych wyników wskazuje, że bardzo silnie zależą one od zestawu przyjętych założeń, dlatego powinny być wykorzystywane – i cytowane – z rozważką (Djajic 2009; Fuest, Thum 1999; Michael, Hatzipanayotou 2001; Michael 2003, 2011; Djajic, Michael 2009; Wellish, Waltz 1998). Dodatkowo badania empiryczne koncentrują się albo na statycznym, albo dynamicznym (długookresowym) podejściu do oceny fiskalnych skutków imigracji.

Ostatni obszar badań dotyczy wpływu imigracji na kształtowanie się polityki migracyjnej i systemów zabezpieczenia społecznego. Modele teoretyczne sugerują silny wpływ migracji na społeczne poparcie dla świadczeń społecznych. Wnioski te nie są jednak potwierdzone przez badania empiryczne prowadzone w Europie (Benhabib 1996; Ortega 2004; Dolmas, Huffman 2004; Sand, Razin 2007; Razin i in. 2011; Kaczmarczyk, Rapoport 2013).

W przeglądzie literatury empirycznej skupimy się na jej wymiarze odnoszącym się do wpływu imigracji na funkcjonowanie systemów zabezpieczenia społecznego (szeroki przegląd innych analiz znajdzie czytelnik m.in. w Kaczmarczyk 2013).

Opis analiz empirycznych poświęconych weryfikacji powyższych hipotez należy poprzedzić uwagą dotyczącą trudności w badaniu współzależności systemów zabezpieczenia społecznego i migracji. Po pierwsze, nie ma prostej definicji zabezpieczenia społecznego ani systemu zabezpieczenia społecznego. W literaturze można znaleźć operacjonalizację tych konceptów w bardzo zróżnicowany sposób, traktując je czasami jako całość wydatków państwowych, a czasami sprowadzając jedynie do wybranych aspektów (np. zasiłki dla bezrobotnych). Po drugie, warunki świadczeń różnią się między krajami, co utrudnia porównania i opis ilościowy. To zmotywowało wielu autorów do stosowania typologii systemów w miejscu jednowymiarowych miar szczodrości (z nowatorską propozycją Esping-Andersena (1990) na czele). Po trzecie, zakres i poziom świadczeń społecznych są blisko związane z poziomem rozwoju gospodarczego. To oznacza, że większość miar opisujących szczodrość świadczeń jest zazwyczaj skorelowana z przeciętnym wynagrodzeniem, PKB *per capita* lub innymi czynnikami wykorzystywanymi do opisu relatywnej atrakcyjności docelowego rynku pracy dla potencjalnego migranta. Powoduje to trudności w wyizolowaniu wpływu samych świadczeń na decyzję migracyjną. Dodatkowo w praktyce ciężko o reprezentatywne zbiory danych opisujących imigrantów. Ich obecność w dużych, międzynarodowych badaniach sondażowych, jak SILC czy LFS, jest od lat zbyt niska, by uprawniać do generalizacji uzyskiwanych wyników.

Badanie fiskalnych efektów migracji skupia się na kalkulacji sytuacji/pozycji fiskalnej netto migrantów. Istnieją dwa zasadnicze podejścia stosowane w literaturze przedmiotu. Analiza statyczna, lub przepływów pieniężnych, dotyczy jednego roku (podatkowego) i porównuje wkład imigrantów do budżetu (w postaci podatków pośrednich i bezpośrednich; w praktyce wiele badań uwzględnia tylko podatki pośrednie) z wartością świadczeń i usług, które otrzymują. Jej główną zaletą jest prostota i brak konieczności stawiania silnych założeń. Główną wadą jest zaś nieuwzględnienie przyszłych okresów i zachodzących w nich zmian, przez co nie jest użyteczna do oceny długoterminowych skutków migracji, w szczególności w kontekście starzenia się społeczeństw. W przypadku Wielkiej Brytanii wyniki wskazują, że wpływ imigracji na finanse publiczne jest niewielki, nieprzekraczający 0,2% PKB, i najczęściej dodatni (Gott, Johnston 2002; Sriskandarajah i in. 2005; Rowthorn 2008). Badania przeprowadzone w Danii (Wadensjö 2000, 2007; Nanne-

stad 2004) pokazują, że wpływ imigracji na bilans budżetowy zmienia się w zależności od pochodzenia migrantów, co sugeruje, jak ważne są cechy jednostkowe ludności napływowej.

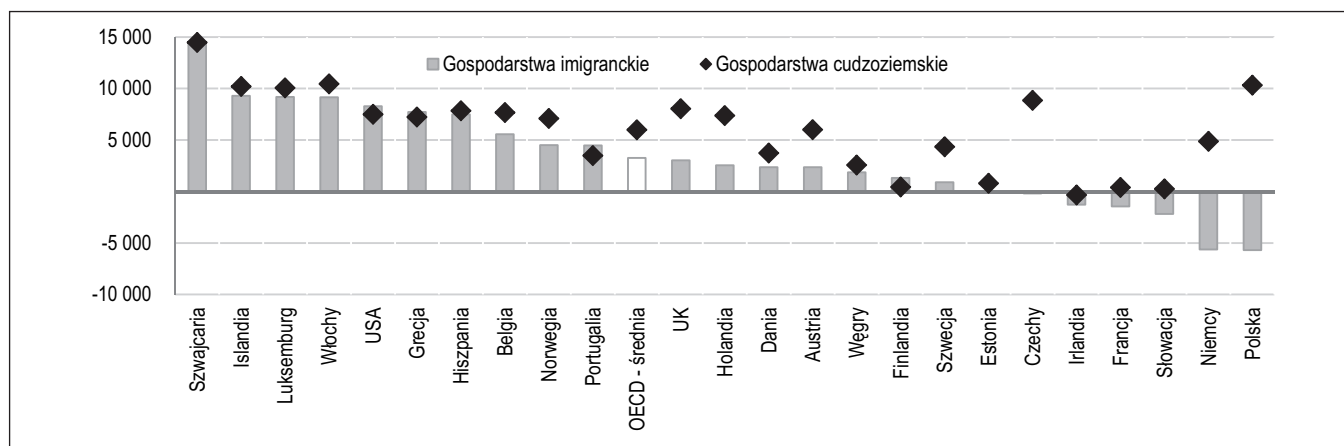
Analiza statyczna była także jednym z zasadniczych celów opracowania OECD (2013), poświęconego efektom fiskalnym imigracji. Ponieważ badanie to można uznać za jedno z najbardziej kompleksowych (i satysfakcjonujących metodologicznie) z zaprezentowanych dotychczas, poświęćmy mu nieco więcej uwagi. Po pierwsze, jak pokazuje wykres 1, przeprowadzone analizy wykazały wyraźnie, że przekonanie o tym, iż imigranci mają negatywny wpływ na sferę budżetową nie znajduje poparcia w faktach. W dużej części krajów OECD gospodarstwa domowe, których głowy były imigrantami (albo też nie posiadały obywatelstwa danego kraju), w pozytywny sposób wpływały na sytuację fiskalną. Dodatkowo niezależnie od tego, czy wpływ ten był pozytywny, czy też negatywny, miał on niewielką skalę (+/- 1% PKB).

Nie zmienia to stanu rzeczy, że w istocie w przypadku większości krajów OECD gospodarstwa rodzime generowały relatywnie wyższe wpływy do budżetu niż gospodarstwa imigranckie (wykres 2). Badanie wskazuje jednak, że wykorzystując trzy podstawowe cechy: wiek, poziom wykształcenia i status na rynku pracy można wytłumaczyć większość różnic w sytuacjach fiskalnych między imigrantami i niemigrantami. Oznacza to, że szczególnie działania zmierzające do poprawy sytuacji imigrantów na rynku pracy mogą wydatnie poprawić ich możliwości kontrybuowania do wspólnej budżetowej kasy.

Drugim podejściem do badania fiskalnych efektów migracji są analizy dynamiczne. Odpowiadają one na mankamenty analiz statycznych przez uwzględnienie perspektywy długoterminowej. Wykorzystując kalkulacje bazujące na pomiarze wartości bieżącej netto (*Net Present Value – NPV*), zarówno wkładów, jak i wydatków na rzecz imigrantów – a czasami nawet ich potomstwa – w ciągu ich życia, w przypadku Niemiec wykazano pozytywny, długoterminowy wpływ migracji na system zabezpieczenia społecznego, głównie ze względu na korzystną strukturę wieku imigrantów (Bonin i in. 2000). Jednak w przypadku Szwecji (Ekberg 2011) i Holandii (Rodenburg i in. 2003) fiskalny efekt migracji jest negatywny, głównie ze względu na niekorzystną strukturę ostatnich fal migracyjnych. Powyższe wyniki nie uwzględniają migracji powrotnej, która – ze względu na brak możliwości transferu niektórych świadczeń socjalnych – może zmniejszać koszty imigracji.

Kirdar (2010) wskazuje, że wprowadzenie korekty na ten efekt może zwiększyć pozytywny efekt fiskalny imigracji w Niemczech. Bardziej zaawansowane metodologicznie badania skupiają się na podziale długu publicznego w czasie na podstawie tzw. księgowości międzypokoleniowej lub bilansu pokoleń (*Generational Accounting*). Zakłada się w niej, że każdy deficyt musi być spłacony w przyszłości przez mieszkańców analizowanego kraju oraz że przyszłe obciążenia równe są różnicy zaktualizowanych wartości prognozowanych wydatków publicznych i wpływom podatkowym wszystkich żyjących pokoleń¹.

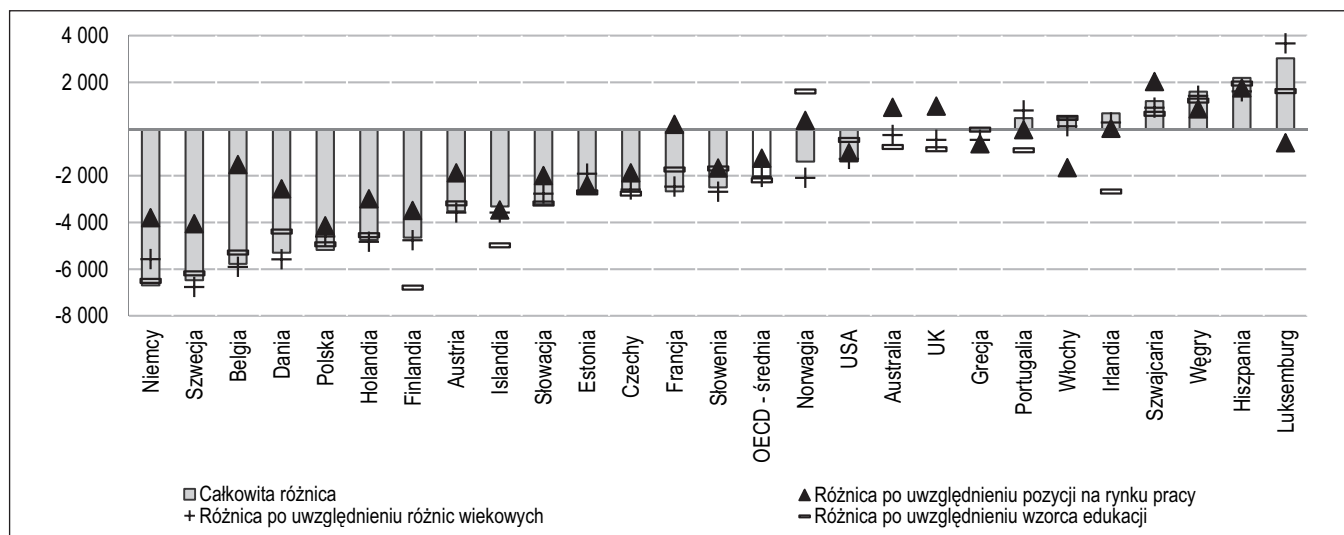
Wykres 1. Wkład fiskalny netto gospodarstw cudzoziemskich/imigranckich do budżetu kraju przebywania, średnia za lata 2007–2009

Uwaga: Gospodarstwa imigranckie i cudzoziemskie definiowano jako takie, w przypadku których obie głowy gospodarstwa były imigrantami (w pewnym momencie przybyły do danego kraju) albo cudzoziemcami (nie posiadały obywatelstwa danego kraju).

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD 2013: 149.

Wykres 2. Różnica w pozycji fiskalnej netto między gospodarstwami rodzimymi i imigranckimi/cudzoziemskimi i jej dekompozycja

Źródło: opracowanie własne na podstawie OECD 2013: 151.

W europejskich badaniach autorzy wskazują zazwyczaj, o ile należy podnieść poziom podatków, aby zapewnić wypłacalność budżetu. W przypadku Niemiec Bonin, Raffelhüschen i Walliser (2000) wskazują, że każde dodatkowe 200 tys. migrantów zmniejsza bieżącą wartość netto podatków, nakładanych na każdego niemigranta o 68 tys. dolarów. Podobne wyniki uzyskano dla Hiszpanii (Colado i in. 2004), Austrii (Mayr 2005) i Francji (Chojnicki i in. 2010). Większość badań wykorzystujących księgowość międzypokoleniową wykazuje pozytywny efekt imigracji, głównie ze względu na rozkład długu publicznego na większą populację mieszkańców kraju (choć zagregowany wpływ imigracji na sytuację budżetową jest niewielki).

Modele równowagi ogólnej (*Computable General Equilibrium* – CGE) są ostatnią – i najbardziej zaawansowaną – grupą metod, wykorzystywanych w badaniach dynamicznych. Efekty fiskalne są zazwyczaj wynikiem pośrednim w wyliczeniach zmian warunków gospodarczych kraju po zmianie pewnych czynników, takich jak napływy imigracyjne. W przypadku Szwecji Storesletten (2003) uzyskuje negatywną wartość bieżącą netto równą 20,5 tys. dolarów, wynikającą z przyjęcia jednego, typowego gospodarstwa imigrantów. Monso (2008) powtarza te wyliczenia na przykładzie Francji i uzyskuje wartość -9,5 tys. dolarów. Ponownie jednak wyniki te w dużej mierze zależą od charakterystyki populacji imigrantów w danym kraju.

Podsumowując, dostępne prace i modele teoretyczne podkreślają rosnące znaczenie imigracji nie tylko na poziomie doraznego wpływu na rozmiary finansowania systemów zabezpieczenia społecznego, ale i potencjalnego ich znaczenia dla przyszłego kształtu owych instytucji. Ze względu na rygorystyczność przyjmowanych założeń są jednak ciężko przekładane na poziom praktyczny. Badania empiryczne wykazują, że imigranci w większości przypadków nie korzystają z świadczeń w większym stopniu niż niemigranci, zwłaszcza po uwzględnieniu wpływu ich cech. Mimo że w literaturze wykorzystywane są silnie zróżnicowane metody pomiaru wpływu imigrantów na dobrobyt obywateli i stabilność budżetów krajów docelowych, ich wyniki sugerują, że ten efekt jest niewielki w porównaniu z PKB i często pozytywny.

IMIGRACJA DO POLSKI A SYSTEM ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO

W kontekście badań nad systemami zabezpieczenia społecznego Polska jest wciąż traktowana jako kraj emigracji netto (tj. taki, w którym liczba osób emigrujących jest większa niż przybyszów z zagranicy) i stąd główne zainteresowanie kierowane jest w stronę ewentualnych fiskalnych skutków obecności polskich migrantów za granicą (por. m.in. Dustmann i in. 2010). Niezależnie od tego, że od początku okresu transformacji systemowej mamy do czynienia z napływem cudzoziemców do Polski, a proces ten obejmował bardzo różne kategorie cudzoziemców, to jego skala jak na standardy europejskie była bardzo mała. Z danych Eurostatu wynikało, że odsetek imigrantów w populacji Polski nie przekracza 1%, dane Narodowego Spisu Powszechnego 2011 ujawniły obecność zaledwie 55 tys. osób bez polskiego obywatelstwa przebywających w Polsce na stałe, a dane Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności jeszcze w 2015 r. wskazywały na obecność około 70–80 tys. cudzoziemców w wieku 15 i więcej lat (Kaczmarczyk i in. 2015).

Dodatkowo napływ do Polski wyróżniał się specyficznymi cechami: 1) miał on charakter wyspowy, z dużymi aglomeracjami (zwłaszcza Warszawa²) jako głównymi obszarami atrakcyjnymi dla cudzoziemców; 2) ograniczał się w zasadzie do kilku narodowości z dominującym udziałem imigrantów z Ukrainy, Białorusi i Wietnamu; 3) przy relatywnie niewielkiej skali imigracji osiedleńczej wyraźnie zaznaczała się tendencja do zwiększania rozmiarów migracji czasowej, także tej o sezonowym/cyrkulacyjnym charakterze (Fihel 2007; Górny, Torunczyk-Ruiz 2011).

I ta ostatnia kategoria jest szczególnie ważna w kontekście tak dyskusji na temat statusu imigracyjnego Polski, jak i dalszych roz-

ważań prezentowanych w artykule. A dzieje się tak ze względu na co najmniej dwa istotne wydarzenia. Po pierwsze, w 2007 r. do polskiego porządku prawnego wprowadzona została tzw. procedura uproszczona umożliwiająca podejmowanie pracy przez cudzoziemców bez niezbędnego zazwyczaj zezwolenia na pracę. Procedura ta – pierwotnie ograniczona do kilku typowo sezonowych sektorów i obywateli wybranych państw b. ZSRR – bazowała na rejestracji tzw. oświadczeń (o powierzeniu zatrudnienia cudzoziemcowi), które następnie stanowiły podstawę do uzyskania stosownej wizy i umożliwiały cudzoziemcom wjazd do Polski. Po drugie, konflikt militarny we wschodniej części Ukrainy (2014) spowodował drastyczne zmiany polityczne oraz ekonomiczne za wschodnią granicą Polski, prowadząc do istotnego zwiększenia potencjału migracyjnego. Celowo podkreślamy tutaj wagę czynników o zróżnicowanym charakterze, wykraczających poza wąsko definiowane zagrożenie życia i zdrowia, gdyż w praktyce do dziś niezmiernie trudno określić, jaką część imigracji z Ukrainy stanowią osoby bezpośrednio zagrożone wojną, a jaką te, które konflikt ten dotknął w sposób pośredni, stawiając pod znakiem zapytania ich dotychczasowe formy funkcjonowania i zmuszając do poszukiwania źródeł utrzymania poza granicami kraju.

Fakty statystyczne są jednak jednoznaczne. Sygnalizowana powyżej procedura zaczęła być efektywnie wykorzystywana w 2008 r., kiedy zarejestrowano 156 tys. deklaracji (w porównaniu z 22 tys. rok wcześniej), ale już w 2014 r. ich liczba przekroczyła 380 tys., by w kolejnych latach osiągać rekordowe wartości: 782 tys. w 2015 r., 1,3 mln w 2016 r. i ponad 1,8 mln w 2017 r.³ Przytoczone dane nie oznaczają rzecz jasna rzeczywistej liczby cudzoziemców, którzy docierają do Polski. Szacunki Ośrodka Badań nad Migracjami sugerują, że należałoby mówić raczej o około 65–70% wskaźniku „wykorzystania” oświadczeń⁴, ale nie zmienia to tego, iż mamy do czynienia ze zjawiskiem niespotykanym w historii imigracyjnej Polski (Górny, Kaczmarczyk 2018).

Potwierdzają to zresztą i inne dane. O ile jeszcze w 2014 r. liczba wydanych zezwoleń na pracę wynosiła około 44 tys., to w 2015 r. było to już niemal 66 tys. (51% wzrost), w 2016 r. ponad 127 tys. (94% wzrost), a w 2017 r. 235 tys. (85% wzrost). Według danych ZUS na koniec I kwartału 2018 r. w systemie Zakładu zarejestrowanych było blisko 480 tys. cudzoziemców, co również było wartością rekordową (MRPiPS 2018). Wreszcie opublikowany w II połowie 2018 r. szacunek zasobu imigrantów w Polsce wskazuje na obecność około 750 tys. cudzoziemców (w wieku 18 i więcej lat), z których większość, bo 455 tys., mieliby stanowić obywatele Ukrainy (GUS 2018).

Oznacza to, że po około dwóch dekadach od początku zmiany systemowej, kiedy to napływ do Polski utrzymywał się na niskim bądź bardzo niskim poziomie, doszło do pewnego przełomu, choć trudno dziś ocenić, na ile trwały jest/może być charakter tej zmiany. Wynika to przede wszystkim z tego, że olbrzymia część napływających do Polski cudzoziemców to Ukraińcy, a dodatkowo ich migracja ma wciąż głównie czasowy/sezonowy charakter. Obywatele Ukrainy stanowią ponad 90% wszystkich osób, dla których wydawane są deklaracje o zamiarze powierzenia zatrudnienia cudzoziemcowi, w ponad 80% to ich dotyczą zezwolenia na pracę; dominują także w innych kategoriach pobytowych. Biorąc pod uwagę potencjał demograficzny naszego wschodniego sąsiada, a także czynniki zewnętrzne (np. politykę wizową krajów UE) niełatwo przewidzieć, jakie mogą być przyszłe wzorce migracyjne do Polski.

Ten niezbędny w naszej ocenie wstęp miał służyć temu, by wykazać, że analiza efektów fiskalnych obecności cudzoziemców w Polsce powinna się skupiać właśnie na obywatelach Ukrainy, a dodatkowo nie może – tak jak to się czyni w wielu krajach wysoko rozwiniętych – odnosić się wyłącznie do imigrantów osiedleńczych. W przypadku Polski wciąż kluczowe znaczenie mają migracje czasowe, choć jasne jest, że wiele z nich może w przyszłości przekształcić się w proces osiedleńczy. Dlatego też w ostatniej części tego tekstu skupimy się wyłącznie na przypadku imigrantów z Ukrainy przy pełnej świadomości, że nie wyczerpuje to wątku

wplywu imigracji na funkcjonowanie systemu zabezpieczenia społecznego w Polsce (por. m.in. Andrejuk 2017). Dodatkowo, biorąc pod uwagę wciąż obserwowane tendencje w odniesieniu do wzorców koncentracji imigrantów w Polsce, będziemy się odwoływać do przypadku aglomeracji warszawskiej jako głównej „areny imigracyjnej” w naszym kraju.

Jakość oficjalnych danych statystycznych na temat imigracji jest powszechniej kwestionowana, a problem przenosi się też na poziom danych sondażowych, ponieważ imigranci są jedną z typowych populacji określaną jako „trudne do wychwycenia”. Z tego też względu Ośrodek Badań nad Migracjami od wielu lat podejmuje próby adaptacji rozwiązań metodologicznych powstałych na gruncie innych dyscyplin do badań populacji imigrantów. Najbardziej udaną z tych prób jest tzw. *Respondent Driven Sampling*, który w swoich założeniach bazuje na roli powiązań sieciowych między migrantami i wzbogaca klasyczną w naukach społecznych metodę kuli śnieżnej o metody statystyczne, co pozwala osiągać efekty zbliżone do doboru losowego, ale w sytuacji gdy poprawny operat losowania nie istnieje (Górny, Torunczyk-Ruiz 2011; Napierała, Górny 2011).

W dalszej części odwoływać się będziemy do wyników dwóch takich badań, zrealizowanych w aglomeracji warszawskiej w roku 2012 i 2015 i skupiających się na imigrantach z Ukrainy (w wieku 18 i więcej lat, z wyłączeniem osób studiujących⁵). Statystyki opisowe obu badań wskazują, że mamy do czynienia z typową dla Polski grupą imigrancką. Przeciętny wiek wynosił w 2012 r. 35 lat dla mężczyzn i niemal 40 lat dla kobiet, w 2015 r. był istotnie niższy dla mężczyzn (30 lat), co wyraźnie wskazuje na zmianę modelu migracyjnego po wybuchu konfliktu we wschodniej Ukrainie. Bardzo małe były udziały osób w wieku emerytalnym – w przypadku mężczyzn takich osób nie było wcale, a w przypadku kobiet udział osób w wieku 60 i więcej lat nie przekraczał 0,5%. Większość badanych stanowiły osoby w formalnych albo nieformalnych związkach, choć po 2014 r. wyraźnie wzrósł udział osób, które deklarowały się jako osoby „wolne” (znów dotyczy to zwłaszcza mężczyzn).

Co istotne w kontekście dalszych rozważań, bardzo niewielka grupa imigrantów z Ukrainy przebywała w Polsce ze swoimi nieletnimi dziećmi: tylko w przypadku próby kobiet z 2012 r. udział ten przekraczał 12%, a w innych przypadkach był niższy niż 7%. Zgodnie z wiedzą pozyskiwaną z innych badań respondenci byli relatywnie dobrze wykształceni (powyżej 40% stanowiły osoby z wykształceniem pomaturalnym bądź wyższym) i jednocześnie aktywni na polskim rynku pracy (w 2012 r. współczynniki zatrudnienia wynosiły 91% dla mężczyzn i 95% dla kobiet, a w 2015 r. odpowiednio 82% i 89%). Wreszcie główna dla dalszej analizy kategoria, tj. status prawny wykonywanej pracy, stwarzała pole do kontrowersji i interpretacji. O ile bowiem w 2012 r. udział osób, które można było zakwalifikować jako wykonujące pracę w szarej strefie, wynosił około 25% dla mężczyzn i 20% dla kobiet, a w 2015 r. odsetki te wzrosły do 36% i 44%.

Wyniki te mogą być oczywiście pochodną niedoskonałości metodologicznych (struktura próby, badanie faktu (nie)legalności zatrudnienia), ale przede wszystkim zdają się świadczyć o dynamicznej zmianie zachowań migracyjnych, która wynika z napływu bardzo dużej liczby osób (zwłaszcza mężczyzn) z niewielkimi doświadczeniami migracyjnymi oraz słabszym niż to miało miejsce wcześniej dostępem do kapitału społecznego. W zależności od fali badania od 40% do 48% respondentów deklarowało fakt płacenie podatków (bezpośrednich). Deklaracje odnośnie do różnych form wsparcia socjalnego wskazywały, że dotyczy ono bardzo małej grupy imigrantów (poniżej 5% badanych, największe znaczenie miały świadczenia rodzinne) (Jakubiak, Kaczmarczyk 2018).

Jak wynika z przeglądu literatury, możliwe są różne strategie zmierzające do powiązania sfery migracji z systemem zabezpieczenia społecznego. W tym miejscu skupimy się na sytuacji fiskalnej imigrantów z Ukrainy (*net fiscal position*), co ma istotne znaczenie w kontekście rozważań na temat krótkookresowych skutków budżetowych obecności imigrantów. Posługujemy się klasycznym

podejściem (por. m.in. Dustmann i in. 2010), w którym porównuje się wszystkie płatności do budżetu państwa ze strony imigrantów (podatki oraz składki społeczne/zdrowotne) z transferami społecznymi na ich rzecz. W ten sposób możliwe jest stworzenie profili fiskalnych migrantów, w szczególności zaś wskazanie na zmiany sytuacji fiskalnej w różnych grupach wieku oraz obliczenie tzw. pozycji fiskalnej netto (różnica między podatkami/składkami a wydatkami społecznymi w danej jednostce czasu), której znak pozytywny oznacza dodatnią kontrybucję do budżetu, a znak negatywny sytuację odwrotną. Procedura taka zdaje się banalna, w praktyce rodzi jednak wiele problemów natury metodologicznej.

Podstawową kwestią, która wymaga rozwiązania, jest podział owych składek i świadczeń. Dysponując danymi indywidualnymi, posługujemy się tutaj procedurą, która w przypadku każdej badanej osoby przypisuje odpowiednie wartości, a następnie agreguje je na poziomie grup wieku (alternatywą jest podział danych zebranych na poziomie zagregowanym). Pozwala to uniknąć problemu z niską wiarygodnością danych statystycznych na poziomie zagregowanym, ale z konieczności uzależnia wyniki od prawdziwości badanych osób. Podobnie jak w wielu innych podejściach nie aspirujemy do stworzenia całościowej oceny, i dlatego przedmiotem kalkulacji nie były podatki pośrednie i usługi/dobra publiczne (które – na marginesie – stanowią jeden z najbardziej dyskusyjnych elementów sporu wokół migracyjnych efektów dla budżetów państw dobrobytu społecznego – por. m.in. Coleman, Rowthorn 2004; Dustmann i in. 2010). Przyporządkowania wydatków dokonano na bazie obowiązujących regulacji prawnych w odniesieniu do wszystkich kategorii świadczeń społecznych. Dodatkowo przyjęto, że analiza odnosić się będzie tak do wartości raportowanych przez samych badanych, jak i wartości teoretycznych, tj. takich, które mogłyby zaistnieć, gdyby dana osoba postanowiła zrealizować swoje uprawnienia (np. ubiegać się o świadczenia związane z obecnością w Polsce nieletnich dzieci albo starać się o zasiłek dla osób bezrobotnych).

Niezależnie od zmian (nie do końca spójnych i oczywistych) w systemie emerytalnym przyjęto, że wszystkich badanych będziemy traktować jakby byli oni uczestnikami systemu sprzed reformy z 1999 r. (PAYG), a dodatkowo miałyby w ich przypadku zastosowanie „stare” reguły odnośnie do wieku emerytalnego (kobiety – 60 lat, mężczyźni – 65 lat). Nie podejmowaliśmy próby szacowania kosztów edukacji i opieki medycznej, zamiast tego wykorzystaliśmy statystyki i szacunki OECD (roczny koszt edukacji na poziomie podstawowym – 5,303 dol., na poziomie średnim – 5,026 dol., na poziomie wyższym – 7,776 dol.; roczny koszt opieki medycznej – 1,068 euro⁶; OECD 2012a, 2012b). Wreszcie w przypadku strony dochodowej uwzględniono wszystkie podatki bezpośrednie i składki związane z funkcjonowaniem systemu zabezpieczenia społecznego i opieki zdrowotnej.

Zdając sobie sprawę z ograniczeń zbioru danych, jakimi się posługujemy, postanowiliśmy dokonać oszacowania kilku scenariuszy, które różnią się przede wszystkim założeniami odnośnie do modelu korzystania ze świadczeń/płatności na rzecz budżetu państwa, ale też odwołują się do statusu prawnego danej osoby:

– scenariusz podstawowy (I): świadczenia i składki uwzględniono wyłącznie dla tych osób, które zadeklarowały fakt ich uzyskiwania/opłacania;

– scenariusz hipotetyczny (II): po stronie przychodowej założono, że osoby pracujące w Polsce legalnie odprowadzają wszystkie składki/podatki o właściwej wartości, po stronie wydatkowej przyjęto, że wszystkie osoby przebywające w Polsce legalnie i uprawnione (np. dochody poniżej kryterium dochodowego) pobierają dane świadczenie;

– scenariusz legalizacyjny (III): zbliżony do scenariusza II, ale bazujący na założeniu, że wszyscy imigranci przebywający w Polsce zostają zalegalizowani, co niesie skutki tak na poziomie uprawnień do świadczeń, jak i zobowiązań podatkowych/składkowych.

Dodatkowo w przypadku analiz za rok 2012 podjęto próbę porównania sytuacji fiskalnej imigrantów z Ukrainy z pozycją fiskalną

obywateli Polski. W tym celu posłużono się zbiorem EU-SILC i wykorzystano jedynie te obserwacje, w przypadku których dysponowano pełnym zestawem danych wydatkowych i składkowych (łącznie 8733 obserwacje) (por. Jakubiak, Kaczmarczyk 2018).

Wykres 3 zbiera podstawowe wyniki analizy dla 2012 r. Pierwszy istotny wniosek wynikający z zaprezentowanych danych jest taki, że niezależnie od przyjętych założeń kontrybucja imigrantów z Ukrainy do polskiego budżetu jest większa niż w przypadku obywateli polskich⁸. Jednocześnie widać wyraźnie, że różnica ta jest najmniejsza w przypadku scenariusza I, tj. tego, który odnosi się wyłącznie do raportowanych wartości.

Z perspektywy polityki publicznej ciekawe jest porównanie między trzema zasugerowanymi scenariuszami. Wynika z nich, że: 1) włączenie imigrantów z Ukrainy do sfery zabezpieczenia społecznego – tak na poziomie kontrybucji, jak i pozyskiwanych świadczeń – przyniosłoby wydatne pozytywne skutki budżetowe oraz 2) równie korzystne byłoby działanie zmierzające do zalegalizowania obecności tej grupy imigranckiej w Polsce. Niewielkie różnice między scenariuszem II i III pokazują przy tym, że za sprawą relatywnie liberalnego podejścia do kwestii admisyjnych niewielka jest skala „nieregularności” w sferze pobytu w Polsce. Inaczej jest jednak, jeśli chodzi o różne odcienie szarości w odniesieniu do funkcjonowania imigrantów na polskim rynku pracy (różnica między scenariuszem I a II).

Główne zmiany tak na poziomie dynamiki, jak i struktury imigrantów nastąpiły dopiero po 2014 r. (jako skutek konfliktu zbrojnego we wschodniej części Ukrainy i jego polityczno-ekonomicznych konsekwencji). Dlatego też teraz odniesiemy się do analogicznych estymacji odnoszących się do wyników badania z 2015 r. (por. wykres 4). Warto pamiętać, że analiza odnosi się w tym przypadku do imigrantów o nieco odmiennych charakterystykach: większy jest udział mężczyzn, zmniejszył się przeciętny wiek migrantów, są to osoby o znacznie mniejszym doświadczeniu migracyjnym i kapitale społecznym, wreszcie zwiększyła się skala zatrudnienia w szarej strefie.

W tym kontekście nie zaskakuje, że wyniki wskazują na zmianę relacji między scenariuszami, nie zmieniając jednak ogólnego wniosku – wciąż imigranci z Ukrainy wspierają finansowo polski budżet (wykres 4). Co ciekawe, analiza najnowszej grupy imigranc-

kiej wskazuje na zmianę struktury demograficznej, co przejawia się w rosnącej obecności nieletnich dzieci oraz gorszej pozycji na rynku pracy. W konsekwencji scenariusz II bazujący na imputowanych wartościach przyjmuje relatywnie gorsze wartości niż scenariusz bazowy. Wraz z rosnącym znaczeniem zatrudnienia w szarej strefie zwiększa się jednak potencjał legalizacyjny, tzn. należy się spodziewać, że działania w sferze polityki publicznej zmierzające do pełnej legalizacji pobytu i pracy Ukraińców w Polsce będą miały coraz większe znaczenie.

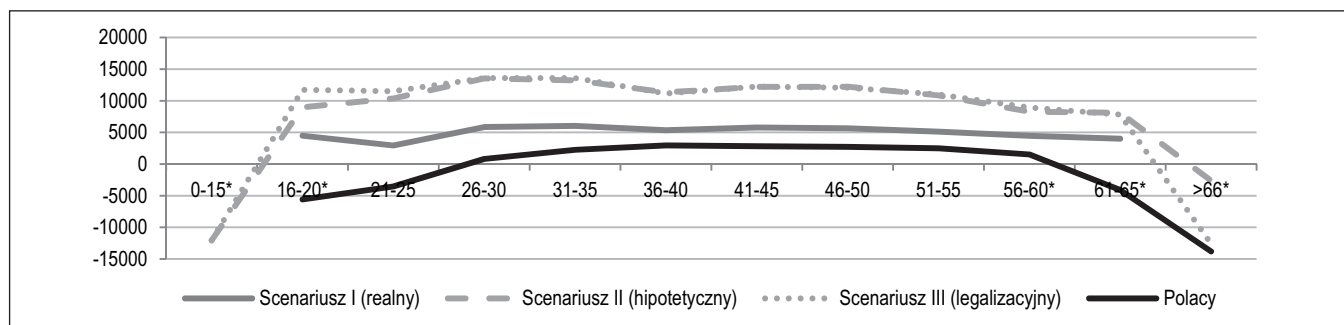
PODSUMOWANIE

Przegląd badań teoretycznych i empirycznych wyraźnie wskazuje na dwa różne podejścia do badania migracji i systemów zabezpieczenia społecznego. Z jednej strony zwolennicy liberalnego podejścia do migracji wskazują na jej istotną rolę w podtrzymaniu tych systemów i przynajmniej częściowe rozwiązanie problemów fiskalnych. Z drugiej imigrantów często traktuje się jako obcych, łamiących podstawową zasadę ekskluzywności systemów zabezpieczenia społecznego i obciążających budżety krajów docelowych.

W rzeczywistości część prac zaprezentowanych wyżej wskazuje, że imigranci wykorzystują świadczenia w większym stopniu niż Niemigranci. Różnica ta nie wynika jednak z faktu bycia imigran-tem, lecz ze struktury populacji, w której częściej występują osoby o cechach uprawniających ich do pobierania świadczeń. Dodatkowo sytuacja fiskalna migrantów jest silnie związana z systemem, w jakim przyszło im funkcjonować, tj. konstrukcji zasad regulujących przyznawanie świadczeń. Ogólne wyniki wskazują, że fiskalny wpływ imigracji jest mały (zazwyczaj poniżej 1% PKB) i nie zmienia poziomu dobrobytu Niemigrantów (i jako taki nie powinien być traktowany jako istotne kryterium w procesie tworzenia polityk migracyjnych).

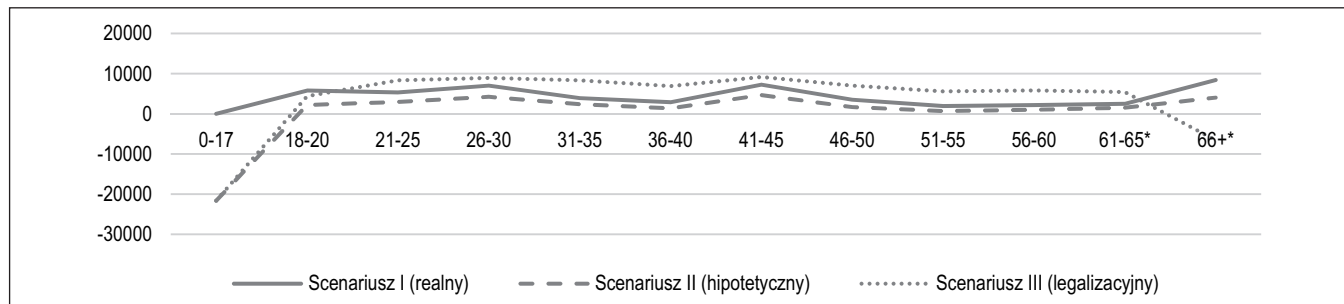
Zaprezentowane wyżej wyniki uzyskane dla Polski wskazują, że niezależnie od powszechnie komentowanych efektów na poziomie rynku pracy imigracja z Ukrainy ma także wymierny – i silnie dodatni – skutek budżetowy, a mógłby on być jeszcze większy przy eliminacji szarej strefy w odniesieniu do zatrudnienia cudzoziemców

Wykres 3. Pozycja fiskalna netto imigrantów z Ukrainy w aglomeracji warszawskiej oraz obywateli polskich (cały kraj) według grup wieku (2012 r.)

* Ze względu na małe liczebności oszacowania dla kategorii należy traktować z ostrożnością.
Źródło: Kaczmarczyk 2013.

Wykres 4. Pozycja fiskalna imigrantów ukraińskich w aglomeracji warszawskiej według grup wieku (2015 r.)

* Ze względu na małe liczebności oszacowania dla kategorii należy traktować z ostrożnością.
Źródło: Jakubiak, Kaczmarczyk 2018.

w Polsce. Wynik ten jest dużo korzystniejszy niż w większości krajów UE, ale też interpretacja tego faktu nie jest trudna. Po pierwsze, mamy do czynienia z migrantami czasowymi, wybitnie skoncentrowanymi na pracy zarobkowej. Nawet jeśli nie wszyscy z nich pracują legalnie i odprowadzają stosowne składki/podatki, to i tak ich model funkcjonowania silnie ogranicza możliwość korzystania ze świadczeń społecznych (struktura wiekowa, obecność nieletnich dzieci). Po drugie, wynika to ze specyfiki polskiego systemu zabezpieczenia społecznego, który generalnie nie należy do najbardziej szczodrych w Europie, a w przypadku imigrantów ta szczodrość – i generalnie dostępność – jest jeszcze mniejsza.

Błędem byłoby jednak popadanie w przesadny optymizm. Decyduje o tym nie tylko oczywisty fakt, że imigranci – tak jak obywatele Polski – się starzeją i ich potrzeby socjalne będą wzrastać, ale również coraz częściej obserwowane przez badaczy sygnały wskazujące na tendencje do rezygnacji z cyrkularnego modelu migracyjnego na rzecz strategii osiedleńczej. Może to oznaczać, że już wkrótce polski system zabezpieczenia społecznego może się mierzyć z podobnymi problemami, jakie dziś obserwujemy w krajach o dłuższej tradycji imigracyjnej.

- 1 Modele te wymagają silnych założeń dotyczących charakterystyk i zachowania gospodarstw imigrantów, zarówno obecnie, jak i w przyszłości, takich jak: płodność, oczekiwana długość życia, migracje powrotne, produktywność pracy czy aktywność zawodowa. Podobne założenia trzeba poczynić w odniesieniu do niemigrantów i funkcjonowania instytucji państwowych.
- 2 Z danych NSP 2011 wynikało, że około 30% wszystkich imigrantów przebywających w Polsce zamieszkiwało w województwie mazowieckim, zwłaszcza w aglomeracji warszawskiej, podobnie dane MRPIPS wskazują, że w 2016 r. około 1/3 wszystkich zezwoleń na pracę dotyczyło tego właśnie regionu. Do podobnych wniosków prowadzą aktualne szacunki prezentowane przez GUS (2018).
- 3 Z danych MRPIPS wynika, że w I połowie 2018 r. do rejestru wpisanych zostało 756 tys. oświadczeń o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi oraz 157 tys. wniosków o wydanie zezwolenia na pracę sezonową, co potwierdza utrzymywanie się dużego zainteresowania pracą w Polsce (MRPIPS 2018).
- 4 Owo „niewykorzystanie” wynika z kilku przesłanek: 1) fakt rejestracji oświadczenia nie oznacza faktu podjęcia zatrudnienia, ani nawet przyjazdu do Polski; 2) możliwe jest wystawienie kilku oświadczeń dla danej osoby; 3) powszechne jest multiplikowanie liczby oświadczeń w sytuacji, gdy nie jest pewne, czy cudzoziemcy rzeczywiście dotrą do pracy.
- 5 Liczebność prób wynosiła: 469 w 2012 r. i 710 w 2015 r.
- 6 Wszystkie dane edukacyjne za 2009 r., dane odnośnie do opieki zdrowotnej za 2010 r. według parytetu siły nabywczej. Na potrzeby dalszych analiz wartości te zostały przeliczone na zł.
- 7 A różnica ta byłaby jeszcze większa, gdybyśmy uwzględnili osoby w wieku poniżej 16 lat – w przypadku Polaków kalkulacja ich nie obejmuje.

BIBLIOGRAFIA

Andrejuk K. (2017), *Znaczenie polskiej sfery welfare dla imigrantów. Opinie i praktyki ludności napływowej z wybranych krajów europejskich*, *Studia BAS* 2(50), s. 107–128.

Benhabib J. (1996), *On the political economy of immigration*, „*European Economic Review*” Vol. 40, Issue 9, s. 1737–1743.

Bonin H., Raffelhauschen B.I., Walliser J. (2000), *Can Immigration Alleviate the Demographic Burden*, „*FinanzArchiv*”, Vol. 57, Issue 1, s. 1–21.

Borjas G.J. (1999), *Immigration and welfare magnets*, „*Journal of Labour Economics*”, Vol. 17, s. 607–637.

Brücker H., Epstein G.S., McCormick B., Saint-Paul G., Venturini A., Zimmermann K. (2002), *Managing Migration in the European Welfare State*, w: T. Boeri, G. Hanson, B. McCormick (eds.), *Immigration Policy and the Welfare System*, Oxford University Press, Oxford, s. 3–168.

Chand S., Paldam M. (2004), *The economics of immigration into a Nordic welfare state – and a comparison to an immigration state and a guest worker state*, *Economics Working Papers 2004–4*, School of Economics and Management, University of Aarhus.

Chojnicki X., Defoort C., Drapier C., Ragot L. (2010), *Migrations et protection sociale: étude sur les liens et les impacts de court de long terme*, Rapport pour la Drees-Mire.

Cohen A., Razin A., Sadka, E. (2009), *The Skill Composition of Immigrants and the Generosity of the Welfare State: Free vs. Policy-Controlled Migration*, NBER Working Paper.

Coleman D., Rowthorn R. (2004), *The Economic Effects of Immigration into the United Kingdom*, „*Population and Development Review*”, Vol. 30, Issue 4, s. 579–624.

Collado D., Iturbe-Ormaetxe I., Valera G. (2004), *Quantifying the Impact of Immigration on the Spanish Welfare State*, „*International Tax and Public Finance*”, Vol. 11, s. 335–353.

Djajic S., Michael M.S. (2009), *Temporary Migration Policies and Welfare of the Host and Source Countries: A Game-Theoretic Approach*, CESifo Working Paper No. 2811.

Djajic S. (2009), *On the welfare implications of temporary and permanent immigration*, „*Bank i Kredyt*”, Vol. 40, No. 5, s. 49–60.

Dolmas J.I., Huffman G.W. (2004), *On the Political Economy of Immigration and Income Redistribution*, „*International Economic Review*”, Vol. 45, No. 4, s. 1129–1168.

Dustman C., Frattini T., Halls C., (2010), *Assessing the Fiscal Costs and Benefits of A8 Migration to the UK*, „*Fiscal Studies*”, Vol. 31, No. 1, s. 1–41.

Ekberg J. (2011), *Will Future Immigration to Sweden Make it Easier to Finance the Welfare System?*, „*Journal of Population Economics*”, Vol. 27, s. 103–124.

Esping-Andersen G. (1990), *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, Princeton.

Fuest C., Thum M. (1999), *Welfare Effects of Immigration in a Dual Labor Market*, CESifo Working Paper No. 215.

Gott C., Johnston K. (2002), *The Migrant Population in the UK: Fiscal Effects*, Home Office, London.

Górny A., Kaczmarczyk P. (2018), *A known but uncertain path: The role of foreign labour in Polish agriculture*, „*Journal of Rural Studies*”, <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2017.12.015>.

Górny A., Torunczyk-Ruiz S. (2011), *Czy można połączyć ilość z jakością? Możliwości i bariery podejścia ilościowego w badaniach integracji migrantów w Polsce*, „*Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*”, No 2, s. 41–58.

Hassler J., Rodriguez-Mora J.V., Storesletne K., Zilibotti F. (2002), *A Positive Theory of Geographic Mobility and Social Insurance*, CESifo Working Paper No 791.

Jakubiak I., Kaczmarczyk P. (2018), *New Ukrainian immigration to Poland: fiscal burden or relief?* (w przygotowaniu).

Kaczmarczyk P. (2013), *Are immigrants a burden for the state budget?*, Review paper. EUI Working Papers RSCAS 2013/79.

Kaczmarczyk P., Rapoport H. (2014), *Stereotype 4 ‘Migrants undermine our welfare systems’*, w: P. Fargues (ed.), *Is What We Hear About Migration Really True? Questioning Eight Stereotypes*, European University Institute, s. 33–42.

Kirdar M. (2010), *Estimating the Impact of Immigrants on the Host Country Social Security System When Return Migration is an Endogenous Choice*, IZA Discussion Paper No. 4894.

Mayr K. (2005), *The fiscal impact of immigrants in Austria – A generational accounting analysis*, „*Empirica*”, Vol. 32, s. 181–216.

Michael M.S., Hatzipanayotou P. (2001), *Welfare Effects of Migration in Societies with Indirect Taxes, Income Transfers and Public Goods Provision*, „*Journal of Development Economics*”, Vol. 64, s. 1–24.

Michael M.S. (2003), *International migration, income taxes and transfers: a welfare analysis*, „*Journal of Development Economics*”, Vol. 72, s. 401–411.

Michael M.S. (2011), *Welfare Effects of Immigration Policies in the Presence of Skilled, Unskilled Labor and Capital Mobility*, „*Review of Development Economics*”, Vol. 15, No. 4, s. 651–663.

Monso, O. (2008), *L’immigration: quels effets sur les finances publiques?*, „*Revue française d’économie*”, Vol. 23, No. 2, s. 3–56.

Nannestad P. (2007), *Immigration and Welfare States: A Survey of 15 Years of Research*, „*European Journal of Political Economy*”, Vol. 23, No. 2, s. 512–532.

OECD (2013), *The fiscal impact of immigration in OECD countries*, w: *International Migration Outlook*, Paris.

Okun A.M. (1975), *Equality and Efficiency. The Big Tradeoff*, The Brookings Institution, Washington.

Ortega F. (2005), *Immigration and the Survival of the Welfare State*, Meeting Papers 71, Society for Economic Dynamics.

Putnam R. (2000), *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, Simon and Schuster, New York.

- Razin A., Sadka E., Suwankiri B. (2011), *Migration and the welfare state. Political-economy policy formation*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Roodenburg H., Euwals R., ter Rele H. (2003), *Immigration and the Dutch Economy*, CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis, The Hague.
- Rowthorn R. (2008), *The fiscal impact of immigration on the advanced economies*, „Oxford Review of Economic Policy”, Vol. 24, No. 3, s. 560–580.
- Sand E., Razin A. (2007), *The Role of Immigration in Sustaining the Social Security System: A Political Economy Approach*, CESifo Working Paper No. 1979.
- Sriskandarajah D., Cooley L., Reed H. (2005), *Paying their way. The fiscal contribution of immigrants in the UK*, IPPR, London.
- Storesletten K. (2003), *Fiscal Implications of Immigration – A Net Present Value Calculation*, „Scandinavian Journal of Economics”, Vol. 105, No. 3, s. 487–506.
- Storesletten K. (2000), *Sustaining Fiscal Policy through Immigration*, „Journal of Political Economy”, Vol. 108, No. 2, s. 300–323.
- UNDP (2009), *Overcoming barriers: Human mobility and development, w: Human Development Report 2009*, New York.
- Wadensjö E. (2000), *Immigration, the labour market, and public finances in Denmark*, „Swedish Economic Policy Review”, Vol. 7, s. 59–83.
- Wadensjö E. (2007), *Immigration and net transfers within the public sector in Denmark*, „European Journal of Political Economy”, Vol. 23, No. 2, s. 472–485.
- Wellisch D., Waltz U. (1998), *Why do rich countries prefer free trade over free migration? The role of the modern state*, „European Economic Review”, Vol. 42, s. 1595–1612.
- Wildasin, D.E. (1994), *Income Redistribution and Migration*, „Canadian Journal of Economics”, Vol. 27, No. 3, s. 637–656.

SUMMARY

The article looks at one of the most controversial and heavily debated issues in the recent discussion on mobility: links between migration and the welfare state. Aims of the paper are twofold. First, authors introduce a broad review of both theoretical and empirical literature to exemplify how complex is the role of welfare state related factors in shaping the scale and structure of migration and, on the other hand, what are the real fiscal impacts of immigration on well developed economies. Second, the paper focuses on the case of recent Ukrainian immigrants in Poland to unveil the role of structural characteristics of migration flows and of the welfare system itself in the overall assessment of fiscal impacts of migration.

Keywords: immigration, welfare state, net fiscal position, Ukrainian immigration

Authors' affiliation: University of Warsaw